

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ДЕЯКИХ ВИДІВ МІЖНАРОДНИХ ЗЛОЧИНІВ

Виходячи з того, що під дію міжнародного кримінального права підпадають певні групи діянь, що становлять особливу небезпеку для міжнародного спілкування, надзвичайно важливо визначити поняття міжнародного злочину. Позиція вчених з питання про поняття міжнародного злочину, загалом, однозначна. Так Д. Б. Льовін і Н. А. Бондаренко розглядають міжнародні злочини як посягання на свободу народів світу або як посягання на інтереси всього прогресивного людства, як посягання на основи міжнародного спілкування, на право і інтереси всіх держав [1]. П. С. Ромашкін говорить про посягання на основи міжнародних відносин [2, 26]. За М. І. Лазаревим, міжнародні злочини належать до злочинів, що чинять замах на незалежність кожного народу і мирні відносини між народами [3, 178].

Л. А. Моджорян розглядає ці злочини як посягання власне на існування держави і нації [4, 122].

А. Н. Трайнін і Л. Н. Галенська об'єднали ці точки зору у формулу злочину проти людства, ретельно проаналізувавши всі складові частини такого ємного поняття і визначивши їх як посягання на основи існування і прогресивного розвитку народів. Розглядали вони й види цих злочинів [5]. Хоча на сьогодні коло таких злочинних діянь розширюється, вони також підпадають, на нашу думку, під це ємне, хоч і коротке, визначення.

Усі ці визначення виражають одну й ту ж суть. Водночас деякі юристи, виходячи з аналізу розвитку міжнародних відносин, розгортання широкого фронту боротьби за мир, говорять про те, що коло діянь, що належать до міжнародних злочинів, під впливом прогресивних сил світу розширюватиметься [5, 118].

Розглянемо, які види злочинів можуть належати до міжнародних. У Статуті Нюрнберзького міжнародного військового трибуналу (ст. 6) злочини проти людства поділені на три групи:

1) злочини проти миру, що включають планування, підготовку, розв'язання або ведення агресивної війни або війни з порушенням міжнародних договорів, угод або завірянь, або участь у загальному плані чи змові, направлених на здійснення будь-якої з названих дій;

2) воєнні злочини, що включають порушення законів або полонення цивільного населення окупованої території, убивства або катування військовополонених або осіб, які перебувають у морі, убивства заручників, пограбування суспільної або приватної власності, руйнування міст і сіл, розорення, не виправдане воєнною необхідністю, і інші злочини;

3) злочини проти людяності, що включають убивства, винищування, поневолення, заслання і інші жорстокості, чинені щодо цивільного населення до або

під час війни, або переслідування за політичними, расовими або релігійними мотивам для вчинення або у зв'язку з будь-яким злочином, що підлягає юрисдикції трибуналу, незалежно від того, були ці дії чи ні порушеннями внутрішнього права країни, де вони були вчинені.

Ця класифікація мала величезне значення як документ міжнародного кримінального права, направлений на захист миру і безпеки народів.

Події XX ст. після Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр. і прагнення агресивних сил через локальні війни нав'язати свої порядки суверенним державам або придушити їх законне прагнення до національної самостійності і звільнення від колоніальної або іншої залежності (що цілком відповідає міжнародному праву і постановам ООН про ліквідацію колоніальних режимів) призвели до виникнення нових видів міжнародних злочинів.

Такими є:

- а) використання заборонених засобів, способів і знарядь ведення війни;
- б) геноцид, екоцид (злочини проти навколишнього середовища);
- в) апартеїд, що полягає в повному розмежуванні білих і кольорових і узаконеному безправ'ї останніх.

А. До категорії міждержавних злочинів належить і таке діяння, як «найманство». ООН прийняла спеціальну резолюцію про найманство, де йдеться: «Використання колоніальними і расистськими режимами найманців проти національно-визвольного руху народу, що бореться за свою свободу і незалежність від гніту колоніалізму і іноземного панування, є кримінально караним діянням і, відповідно, найманці повинні каратися як кримінальні злочинці» [6, 9].

Проблема ця особливо гостро нещодавно обговорювалася у зв'язку з подіями в Югославії, Чечні.

Б. Тероризм як один з видів злочинів проявляється все частіше на світовій арені і як ракова пухлина розростається в об'ємі, охоплює все більше простору, ускладнюються його форми.

Наша держава, як і інші держави СНД, завжди відкидала тероризм як спосіб досягнення політичної мети. Про це необхідно постійно нагадувати тим, хто або помиляється, або навмисно вчиняє терористичні акти для залякування. Перш за все, йдеться про так званих «непримирених» чеченців, ватажків кримінальних угруповань, які організовують теракти на замовлення ділків тіньового бізнесу.

Отже, очевидно, що як форма політичної або економічної боротьби тероризм є явищем, властивим або реакційним, шовіністським режимам, або лівим чи анархістським силам, або ділкам тіньового бізнесу. Тероризм є антинародним ученням і практикою, яка, врешті, наближається до кримінальності. Особливу небезпеку становить політичний тероризм.

Якщо терористи захоплюють або знищують дипломатичних представників (або будь-якого пересічного громадянина) будь-якої держави і ховаються з ними на чийсь території, а керівники цієї країни потурають терористам, зрозуміло, що це шкодить відносинам між державами і викликає ускладнення, що є небезпечним для збереження миру.

Зазначене дозволяє дійти висновку, що тероризм за сучасних умов може і повинен бути кваліфікований як міжнародний злочин зі всіма наступними наслідками, з погляду законодавчого вирішення цього питання і, відповідно, принципів кримінальної відповідальності за тероризм.

Враховуючи політичну оцінку сутності тероризму, можна дати його кримінально-правову характеристику.

З погляду загальної спрямованості тероризм як злочин шкодить, перш за все, установленому порядку співробітництва між державами і самому мирному співробітництву.

У кримінально-правовому сенсі слід розмежовувати тероризм як явище з конкретними злочинними діяннями, що зумовлені ним, і окремі акти насильства, що навіть підпадають за формальними ознаками під поняття терористичного акту. Так в українському кримінальному законодавстві передбачена відповідальність за терористичний акт як одноразове злочинне діяння, направлене проти основ суспільних відносин. За своєю об'єктивною характеристикою терористичний акт є дією, що чинить замах на життя або здоров'я людини, яка є представником влади або економічної структури, для завдання шкоди діючим суспільним відносинам.

Тероризм — це міжнародна або міждержавна, але така, що має міжнародний (тобто що охоплює дві і більше держави) характер, організаційна й інша діяльність, направлена на створення спеціальних організацій і груп для вчинення вбивств і підготовки вбивств, нанесення тілесних ушкоджень, застосування насильства і захоплення людей як заручників для отримання викупу, насильницького позбавлення людини свободи, пов'язаного зі знущанням над особою, застосуванням тортур, шантажу тощо.

Тероризм може супроводжуватися руйнуванням і грабежами будівель, житлових приміщень і інших об'єктів.

Мета тероризму — перешкоджання демократичним і прогресивним соціальним перетворенням, пошкодження власності організацій, установ, приватних осіб, залякування людей, насильство над людьми і фізичне знищення на догоду реакційним поглядам і ідеології расистського, анархістського, шовіністського або військово-бюрократичного характеру, а також отримання кримінально-злочинними елементами або організаціями, групами, особами, які протегують їм, матеріальної або іншої вигоди, і також дезорганізація і перешкоджання нормальному здійсненню відносин співробітництва між державами, перешкоджання справі збереження миру, розпалювання конфліктів між державами, що, врешті, є злочином проти людства.

Через його підвищену суспільну небезпеку необхідно було б, на нашу думку, доповнити КК України нормою про кримінальну відповідальність за тероризм, не обмежуючись лише нормою про відповідальність за терористичний акт.

В. Контрабанда.

Якщо контрабанда як вид злочинності, зокрема міжнародного характеру, відома здавна, то нелегальна міграція порівняно нове явище, причому поширена не в усіх країнах, характерна лише для деяких регіонів, проте близька до злочину міжнародного характеру.

Під контрабандою у кримінальному праві розуміється незаконне переміщення яких-небудь предметів, товарів або цінностей через кордони держави. Національному законодавству всіх країн відомий такий склад злочину, як контрабанда. Як правило, передбачається проста контрабанда і контрабанда, обтяжена кваліфікованими ознаками (крупні розміри; контрабанда, що вчиняється організованими злочинними групами; із застосуванням зброї тощо). Деякі види контрабанди передбачені як ознаки інших тяжких злочинів.

Контрабандисти завжди враховували «попит» на ті або інші товари, предмети, цінності. Корислива мета, прагнення отримати вигоду від злочинних операцій є обов'язковими ознаками контрабанди.

Контрабанда шкодить економіці держав, порушує монополію зовнішньої торгівлі (там, де вона встановлена). Суб'єктами контрабанди є приватні особи (якщо такими злочинними справами займається держава, то до неї повинні застосовуватися санкції міжнародно-правового характеру). Конкретні особи, затримані за контрабанду, навіть якщо їхні дії інспіровані державою, підлягають кримінальній відповідальності на звичайних для кримінальних злочинців підставах.

Ті, хто керують організованою контрабандою, уважно стежать за економічним станом у різних країнах і регіонах і прагнуть завдати удару в найуразливіші місця.

Водночас необхідно зазначити, що ані економічно шкідливі наслідки, ані контрабанда зброєю не характерні для України і інших держав СНД. Контрабанда в цих країнах носить інший характер, індивідуальний і не такий значний. Проте транзитні перевезення через території цих країн, організовані злочинцями, які діють у західних країнах, здійснюються. Саме ця сторона проблеми повинна враховуватися органами, які ведуть боротьбу зі злочинністю в країнах СНД, зокрема в Україні. Також необхідно надавати допомогу іншим державам у боротьбі із цим злочином, особливо в тих випадках, коли він служить живильним середовищем для тяжких злочинів, зокрема тероризму, коли він підриває відносини дружби і мирного співробітництва між державами.

Г. Нелегальна міграція.

Нелегальна міграція — нове явище, що стає проблемою для багатьох країн.

Основна особливість цього виду міграції полягає в тому, що в мігрантах зацікавлені власники деяких зарубіжних підприємств, оскільки вони одержують дешеву робочу силу (до того ж майже безправну). Відомо, що в багатьох країнах Західної Європи кількість іноземних робочих дуже велика. Їх перших звільняють, коли в цьому виникає потреба, заробітна платня в них нижча, ніж у працівників, які є громадянами даної країни, вони не є членами профспілки, фактично безправні.

Інший її вид — протизаконна діяльність політичного характеру, що часто приховує справжні наміри держав, які начебто стоять осторонь від цього явища, насправді ж стимулюють незаконну міграцію, приховуючи свої, врешті, експансіоністські наміри. Оскільки тут йдеться про порушення прав і інтересів держав, ми вважаємо, що цей вид протизаконної діяльності набув сьогодні рис злочинної діяльності міжнародного характеру.

Сьогодні держави можуть вести боротьбу з нелегальною міграцією через зміцнення прикордонної служби, що далеко не для всіх держав, особливо невеликих, можливо. Можуть вони вести боротьбу із цим злом через удосконалення законів про громадянство, а також вживаючи кримінально-правових заходів. У багатьох державах незаконний перехід державного кордону тягне за собою кримінальне покарання.

Враховуючи небезпечний характер цих злочинних дій, необхідно використовувати силу кримінального закону, зокрема удосконалюючи законодавство, приймаючи відповідні закони, оскільки нелегальна міграція як явище тягне за собою відкрито шкідливі наслідки і приховані наміри, що явно суперечать поняттю поваги державного суверенітету, що носять у деяких випадках експансіоністський характер.

VII Конгрес ООН прийняв Міланський план дій (з попередження злочинності і поводження з правопорушниками), де пропонується проводити дослідження таких нових вищезгаданих видів кримінальних злочинів.

Література

1. Преступления международного характера. — М.: Юрид. лит., 1979.
2. Преступления против мира и человечества. — М.: Наука, 1967.
3. Преступность и реформы в России: Сб. ст. / Под ред. А. И. Долговой. — М., 1998.
4. Преступность, социальный контроль и права человека. — О., 1996. — Т. 1.
5. Проблемы теории государства и права: Учебник / Под ред. С. С. Алексеева. — М.: Юрид. лит., 1987.
6. Рагипский М. Ю., Розенблит С. Я. Процесс главных японских военных преступников. — М., 1950.

УДК 343.2.01

Д. О. Балобанова

ВИКОРИСТАННЯ ДЕФІНІЦІЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНІ

У науці кримінального права одним з найбільш важливих визнається правило побудови диспозиції та санкції. Дослідження правозастосовчої практики показує, що помилки у кваліфікації злочинів нерідко пов'язані з недоліками формулювання кримінально-правових норм, особливо їх диспозицій*[1]. Значні труднощі виникають при зрозумінні бланкетних диспозицій, в яких нерідко мають місце серйозні термінологічні відмінності від тих самих понять в інших галузях законодавства.

У науці кримінального права неодноразово вказувалось на те, що те чи інше формулювання кримінально-правового припису впливає на досягнення спеціальної та загальної превенції. У зв'язку з цим одним з напрямків при вдосконаленні кримінального законодавства є покращення кримінально-правових формулювань, щоб вони вірно сприймалися громадянами, збігалися з етичними